

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

TRẦN THỊ HUYỀN

**PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC NHẬN DIỆN VÀ SỬ DỤNG
TƯ LIỆU LỊCH SỬ TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ VIỆT NAM
LỚP 7 Ở TRƯỜNG THCS THÀNH PHỐ BẮC NINH**

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

THÁI NGUYÊN - 2020

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

TRẦN THỊ HUYỀN

**PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC NHẬN DIỆN VÀ SỬ DỤNG
TƯ LIỆU LỊCH SỬ TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ VIỆT NAM
LỚP 7 Ở TRƯỜNG THCS THÀNH PHỐ BẮC NINH**

Ngành: Lịch sử Việt Nam

Mã số: 8.22.90.13

LUẬN VĂN THẠC SĨ LỊCH SỬ

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Hà Thị Thu Thủy

THÁI NGUYÊN - 2020

LỜI CAM ĐOAN

Tác giả xin cam đoan, đây là công trình nghiên cứu do bản thân thực hiện cùng với sự dẫn dắt nhiệt tình của PGS.TS Hà Thị Thu Thủy, trong thời gian từ tháng 1/2019 đến tháng 6/2020.

Trong quá trình nghiên cứu đề tài, tác giả đã tham khảo nhiều nguồn tài liệu khác nhau, các nguồn thông tin được tổng hợp, khái quát đưa vào luận văn một cách hợp lý và đúng quy định.

Các kết quả, số liệu và kết luận của đề tài được trình bày trong luận văn là khách quan, trung thực và chưa được công bố ở bất kỳ tài liệu và công trình nghiên cứu khoa học nào khác.

Tác giả xin chịu trách nhiệm hoàn toàn về nội dung của luận văn.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2020

Tác giả

Trần Thị Huyền

LỜI CẢM ƠN

Trong suốt thời gian học tập và nghiên cứu luận văn, em đã nhận được rất nhiều sự quan tâm, giúp đỡ của thầy cô, bạn bè và gia đình. Em xin trân trọng cảm ơn Lãnh đạo, quý thầy cô giáo của trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên - Đại học Thái Nguyên đã giúp đỡ em trong quá trình học tập tại trường, đồng thời đã nhiệt tình giúp đỡ và tạo điều kiện thuận lợi cho em trong việc hoàn thành luận văn.

Đặc biệt, em xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành và sâu sắc tới cô giáo PGS.TS Hà Thị Thu Thủy đã tận tình giúp đỡ, hướng dẫn, truyền tải những kiến thức, kinh nghiệm quý báu và động viên, giúp đỡ em hoàn thành luận văn của mình.

Đồng thời em xin trân trọng cảm ơn Ban giám hiệu, tập thể GV, HS trường THCS Tiên An - thành phố Bắc Ninh - tỉnh Bắc Ninh và các trường THCS trên địa bàn thành phố Bắc Ninh nơi em tiến hành điều tra thực tế đã tận tình giúp đỡ em trong việc thực nghiệm sư phạm.

Trong khoảng thời gian hạn hẹp, khi làm luận văn sẽ không tránh khỏi những thiếu sót. Em rất mong nhận được những góp ý, giúp đỡ của thầy giáo, cô giáo để em hoàn thành bài luận văn một cách tốt nhất.

Em xin trân trọng cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2020

Tác giả

Trần Thị Huyền

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục	iii
Danh mục các chữ viết tắt	v
Danh mục các bảng, biểu đồ.....	v
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	3
3. Mục đích, đối tượng, nhiệm vụ và phạm vi nghiên cứu.....	8
4. Cơ sở phương pháp luận và phương pháp nghiên cứu.....	9
5. Giả thuyết khoa học	10
6. Ý nghĩa khoa học, thực tiễn và những đóng góp của luận văn	10
7. Cấu trúc của đề tài	11
Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC NHẬN DIỆN VÀ SỬ DỤNG TƯ LIỆU LỊCH SỬ TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ VIỆT NAM Ở TRƯỜNG THCS	12
1.1. Cơ sở lí luận.....	12
1.1.1. Một số khái niệm	12
1.1.2. Cơ sở xuất phát của vấn đề nghiên cứu	19
1.1.3. Vai trò và ý nghĩa của việc phát triển năng lực nhận diện và sử dụng tư liệu lịch sử cho học sinh trong dạy học Lịch sử.....	26
1.2. Cơ sở thực tiễn.....	28
1.2.1. Thực trạng DHLS phát triển năng lực nhận diện và sử dụng tư liệu lịch sử ở các trường THCS thành phố Bắc Ninh.....	28
1.2.2. Một số nhận xét và định hướng giải pháp	35
Tiểu kết chương 1	37

Chương 2: BIỆN PHÁP PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC NHẬN DIỆN VÀ SỬ DỤNG TƯ LIỆU LỊCH SỬ TRONG DẠY HỌC LỊCH SỬ VIỆT NAM LỚP 7 Ở TRƯỜNG THCS THÀNH PHỐ BẮC NINH. THỰC NGHIỆM SƯ PHẠM.....	37
2.1. Vị trí, mục tiêu và nội dung Lịch sử Việt Nam lớp 7 THCS.....	37
2.1.1. Vị trí, mục tiêu.....	38
2.1.2. Nội dung phần lịch sử Việt Nam lớp 7 (thế kỉ X - đầu thế kỉ XVI).....	40
2.2. Yêu cầu phát triển năng lực nhận diện và sử dụng tư liệu lịch sử cho HS trong DHLS ở trường THCS	43
2.2.1. Đảm bảo mục tiêu môn học và nhiệm vụ bộ môn.....	43
2.2.2. Đảm bảo tính vừa sức đối với HS	43
2.2.3. Đảm bảo tính thực tiễn	44
2.2.4. Các phương pháp, kĩ thuật được lựa chọn phải có tính khả thi.....	44
2.3. Các biện pháp phát triển năng lực nhận diện và sử dụng tư liệu lịch sử cho HS trong dạy học lịch sử Việt Nam lớp 7 ở trường THCS thành phố Bắc Ninh	45
2.3.1. Nhóm biện pháp phát triển năng lực nhận diện tư liệu lịch sử	46
2.3.2. Nhóm biện pháp phát triển năng lực sử dụng tư liệu lịch sử	53
2.4. Thực nghiệm sư phạm	76
2.4.1. Mục đích và đối tượng thực nghiệm	76
2.4.2. Nội dung và phương pháp thực nghiệm	77
2.4.3. Kết quả thực nghiệm.....	79
Tiểu kết chương 2	82
KẾT LUẬN.....	83
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	86
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

Ký hiệu viết tắt	Viết đầy đủ
1. DHLS	Dạy học lịch sử
2. GV	Giáo viên
3. HS	Học sinh
4. KTDH	Kỹ thuật dạy học
5. PP	Phương pháp
6. PPDH	Phương pháp dạy học
7. SGK	Sách giáo khoa
8. NL	Năng lực
9. THCS	Trung học cơ sở
10. LS	Lịch sử
11. TP	Thành phố
12. PGD&ĐT	Phòng giáo dục và đào tạo

DANH MỤC CÁC BẢNG, BIỂU ĐỒ

Bảng:

Bảng 2.1: Kết quả chấm điểm bài kiểm tra	79
Bảng 2.2: Kết quả khảo sát HS.....	80
Bảng 2.3: Kết quả khảo sát GV	81

Biểu đồ:

Biểu đồ 1.1: Tổng hợp quan niệm của GV về phát triển năng lực nhận diện và sử dụng tư liệu lịch sử.....	30
Biểu đồ 2.1: So sánh chất lượng lớp thực nghiệm và đối chứng	79

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Nghị quyết số 29-NQ/TW ngày 14/11/2013 của Hội nghị Trung ương khóa XI nêu rõ: *“phải đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo theo hướng chuyển mạnh từ trang bị kiến thức sang phát triển toàn diện phẩm chất và năng lực người học”* [2]. Trong thực tế, việc dạy học theo định hướng phát triển năng lực ở trường phổ thông, đặc biệt đối với các môn khoa học xã hội trong đó có môn Lịch sử đã có những chuyển biến mới mẻ. Trong bối cảnh Chương trình giáo dục phổ thông mới đã được công bố, quá trình triển khai chỉ còn là vấn đề thời gian. Vì vậy, nâng cao chất lượng dạy học là một vấn đề quan trọng của các GV, trong đó có GV môn Lịch sử.

Bộ môn Lịch sử có vị trí và ý nghĩa quan trọng trong việc *“Phát triển toàn diện học sinh về đạo đức, trí tuệ, thể chất, thẩm mỹ và các kỹ năng cơ bản, phát triển năng lực cá nhân, tính năng động và óc sáng tạo, hình thành nhân cách con người Việt Nam xã hội chủ nghĩa, xây dựng tư cách và trách nhiệm công dân”* [28, tr.18]. Học Lịch sử giúp HS nhận thức đúng những kiến thức cơ bản, cần thiết về lịch sử dân tộc và thế giới, góp phần hình thành ở các em *“thế giới quan, nhân sinh quan khoa học, bồi dưỡng năng lực tư duy, hành động và thái độ ứng xử đúng đắn trong cuộc sống...”* [23, tr.9]. Phát triển năng lực, đặc biệt là năng lực nhận diện và sử dụng tư liệu lịch sử của HS trong DHLS phải được thực hiện ở mọi khâu, mọi hình thức hoạt động giáo dục bộ môn.

Quá trình nhận thức của HS nói chung, nhận thức Lịch sử nói riêng đều đi *“Từ trực quan sinh động đến tư duy trừu tượng, từ tư duy trừu tượng đến thực tiễn, đó là con đường biện chứng của nhận thức chân lý, nhận thức hiện thực khách quan”* [30, tr.7]. Trong từng giai đoạn cụ thể, tùy theo điểm xuất phát của quá trình nhận thức mà có thể đi từ cụ thể đến trừu tượng và từ trừu tượng đến cụ thể, từ đơn nhất đến khái quát và từ khái quát đến đơn nhất. Cho nên nhiệm vụ của

GV là mở rộng trí tuệ, hình thành năng lực, kỹ năng cho HS chứ không phải làm "đầy trí tuệ" của các em bằng cách truyền thụ các tri thức đã có. Việc phát triển năng lực nhận diện và sử dụng tư liệu lịch sử đòi hỏi người GV phải biết dạy cho HS cách tiếp cận, nhận diện, sử dụng, biết khám phá tư liệu lịch sử... Từ đó giúp các em phát huy hết năng lực của bản thân để giải quyết vấn đề mà mình gặp phải trong học tập và trong cuộc sống.

Thực trạng việc phát triển năng lực, đặc biệt là năng lực nhận diện và sử dụng tư liệu Lịch sử cho HS trong dạy học Lịch sử ở trường THCS hiện nay còn nhiều hạn chế. Bởi trên thực tế trong dạy học nhiều GV chưa nhận thức đúng tầm quan trọng của phát triển năng lực trong dạy học Lịch sử và còn coi nhẹ việc hình thành NL nhận diện, tái hiện các sự kiện, hiện tượng, nhân vật lịch sử và sử dụng tư liệu lịch sử. Một số GV vẫn áp dụng lối dạy "thầy nói trò nghe"; áp đặt một chiều; không định hướng cho HS khả năng tìm tòi, nghiên cứu. Vị trí, vai trò của bộ môn Lịch sử lại đang bị một bộ phận không nhỏ phụ huynh và HS thờ ơ xem nhẹ, chỉ học để lấy điểm, học để đối phó. Thực trạng này làm hạn chế việc hoàn thành mục tiêu đổi mới PPDH nói chung và hiệu quả DHLS ở trường THCS nói riêng. Vậy làm thế nào để phát huy NL nhận diện, tái hiện các sự kiện, hiện tượng, nhân vật, lịch sử của học sinh trong dạy-học lịch sử và quá trình hoạt động chung, thống nhất giữa thầy và trò nhịp nhàng giúp học sinh nắm vững hơn những tri thức lịch sử, hình thành kỹ năng, kỹ xảo và bồi dưỡng phẩm chất đạo đức, hình thành nhân cách cho các em, đây là vấn đề được nhiều GV dạy môn Lịch sử quan tâm và trăn trở. Để góp phần vào việc đổi mới phương pháp dạy học theo định hướng phát triển năng lực nhận diện và sử dụng tư liệu lịch sử cho học sinh trong dạy học lịch sử, dưới sự chỉ đạo của PGD&ĐT Thành phố Bắc Ninh, Chuyên môn cụm 04 trường: THCS Suối Hoa, THCS Ninh Xá, THCS Tiên An, THCS Khúc Xuyên, tôi đã mạnh dạn nghiên cứu chuyên đề này với tinh thần học hỏi và chia sẻ với các đồng chí, đồng nghiệp.